

Előszó

A válság jött. Mindenki látta. Majdnem győzött. A hírek arról szóltak, milyen intézkedések születtek. De a válságnak és kezelésének vannak, lesznek általános tanulságai. A sebész is azért veszi fel a bonyolult műtétet videóra, hogy utólag, kockáról kockára elemezve a műveletet többet tudjon meg a betegségről, a helyzet kezelésének módjáról, tanuljon a hibákból, és később mindezt a gyakorlat részévé tegye.

Ez a kötet tíz interjút tartalmaz, tíz szellemi kirándulást, tíz különböző nézőpontot, gazdaságfilozófiát és világlátást. A magyar gazdasági elit tíz reprezentánsa, állami vezetők, vállalkozók, bankárok, csúcsmenedzserek mondják el – egymásnak sokszor ellentmondva – véleményüket, percepciójukat a válságról. Mindegyikük alakítója volt a történéseknek, nem az elemzői páholyból figyelték az eseményeket. Minden cselekedetüknek, sőt sok esetben minden mondatuknak tétje volt. Rövid idő alatt kellett meghozniuk a döntéseket, a minden pozícióban elvárt igen-nem válaszokat. A kötet a folyosói beszélgetések néhány titkát is felfedi, forrásmegjelölés nélküli értesülések azonban nem szerepelnek benne.

A magyar gazdaság szempontjából legkeményebb hetekre, hónapokra összpontosítottunk – 2008 őszétől 2009 nya-

ráig –, de a beszélgetések során, ha kellett, visszanyúltunk akár évtizedeket is, és minden alkalommal eljutottunk a máig, sőt nemegyszer a jövő fürkészéséig. A hazai események elemzése kapcsán Európa, az Egyesült Államok, de még a Távol-Kelet közelmúltbeli gazdasági eseményei, valamint jövőbeli kilátásai is terítékre kerültek. S jóllehet törekedtünk a minél teljesebb feldolgozásra, nem volt célunk, hogy mindenre kiterjedő számadást adjunk a válságról.

Az ötlettől a megvalósulásig bő féléves munka termékét tartja kézben az olvasó. Először 2009 végén beszélgettünk egymás között arról, hogy a Magyarországra egy évvel korábban drámai erővel lecsapó globális gazdasági válság addig megválaszolatlan kérdések sorát tárja elénk. Bármilyen meglepő, nem találtunk az újságcikkeken túlmutató feldolgozást.

Tisztában vagyunk azzal, hogy interjúalanyaink gondolatai és értelmezései csak részgazdaságok halmazát alkotják. Kicsit olyan ez, mint amikor bekötött szemmel vizsgáljuk az elefántot. Az, aki az ormányánál áll, azt mondja, ez az állat olyan, mint egy cső, a lábát tapogató szerint mint egy oszlop, aki a farkát fogja, kötélhez hasonlítja, aki a fülét, lapáthoz. Bár a tapasztalatok sokszor ellentmondanak egymásnak, az egyéni nézetek és vélemények összességéből kirajzolódik egy kép – ha sokakat meghallgatunk, akkor kiderülhet, milyen is az elefánt.

A kötet címe – Álomcsőd – a kialakuló összképet sűríti egyetlen szóvá, annak mindkét értelmében.

Egyfelől szertefoszlott egy illúzió, odalett egy álom. A 2000-es évek első évtizedében zsákutcában manőverezett a magyar gazdaság. Magyarország akkor költekezett, ami-

kor vissza kellett volna fogni a kiadásokat, és tartalékolni a nehezebb időkre, és akkor hajtott végre megszorításokat – kényszerűen, az államcsőd elkerülése érdekében –, amikor a recesszió enyhítése érdekében lazítani kellett volna. A hazai gazdaságpolitika a 2000-es években nagy sebességgel hajtott a menetiránnyal szemben – majd 2008 októberében betonfalnak ütközött. Felszínre került a magyar gazdaság összes szerkezeti problémája: az alacsony foglalkoztatás, a lepusztult államgazdaság, a multik és a kis- és középvállalkozások nem megfelelő illeszkedése kapcsán kialakult duális gazdaság, valamint az intézményesült korrupció, a politika és a társadalom értékválsága. A globális krízis hatására szertefoszlott a voluntarista politika álma, hogy hitelből megvalósítható a „jóléti rendszerváltás”: 2008 őszén beütött az álmocsód.

Másfelől a krízis, a csőd hosszabb távon megtisztulást hozhat. A válságban a lehetőség – mondják a kínaiak, és úgy tűnik, a keleti aforizma a magyar gazdaságpolitikára is érvényes lehet. A válság, akárcsak egy betegség, blokkolhatja és inspirálhatja az embert attól függően, milyen állapotban találja, milyenek a motivációi. Vagy ledönti a lábáról, vagy arra sarkallja, hogy összekapja magát. A válság rövid távon fáj, de hosszabb távon megtisztulást hozhat. Azzal, hogy vállalatokat tesz tönkre, egyszerűsrend helyet, lehetőséget teremt új, hatékonyabban működő, életképesebb cégeknek a gyorsabb növekedésre, vagyis megtisztítja a piacot. A krízis gondolkodásra késztet, megmutatja, kézzelfoghatóvá teszi a kockázatokat, így sokakat jóval tudatosabb, racionálisabb, okosabb döntésekre juttat – legyen szó tőzsdei ügyletekről, megtakarítási formák megválasztásáról vagy hitelfelvételről.

Ilyenkor elgondolkodunk azon is, valóban jó mintákat, megfelelő értékeket követünk-e: tényleg az új, nagyobb autó a fontos vagy ennél előbbre való a család biztonsága? Más megfogalmazásban paradox módon a globális válság kellett ahhoz, hogy a politikai döntéshozók, a magyar gazdaság szereplői és az átlagemberek rádöbbenjenek: ez így nem mehet tovább. Ha Magyarország később nem tér le a fenntartható fejlődés útjáról, akkor a jövő gazdaságtörténetészei a 2008–2009-es évek csőd közeli állapotára úgy foglagnak tekinteni, mint egy „jó” csődre, sőt álomcsődre.

Az interjúk után Pogátsa Zoltán tanulmányát közöljük, aki az interjúalanyok által elmondottakat a tudományos kutató szemszögéből reflektáltatja a gazdaságpolitikai gyakorlattal és a közgazdaságtan elméleteivel. Az interjúkban található rövid szerkesztői megjegyzések, valamint a könyv végén található glosszárium minden olyan szak kifejezést megmagyaráz, amely a közélet iránt érdeklődők számára nem feltétlenül magától értetődő.

Kötetünket a jelen és a jövő (gazdaság)politikai döntéshozóinak, vállalatvezetőknek, az üzleti, gazdasági értelmiségnek, valamint a gazdaságra kíváncsi laikusoknak ajánljuk. Mindenkinek, akit izgat, hogyan élték meg a hazai döntéshozók az elmúlt közel két évet, miként jutott csőd közeli helyzetbe a magyar gazdaság, milyen csapdákat kell elkerülni, ki tud-e törni végre a magyar gazdaságpolitika az osztogatások és megszorítások ördögi köréből. És végül, de talán elsősorban: lehetünk-e optimisták a magyar gazdaság közeljövőjét illetően.

Budapest, 2010. június 20.

Martin József Péter és Várkonyi Iván